

The article is devoted to revealing the role of social projects in the process of socialization of the students. Examines the key aspects of socialization of the personality. Investigated the practice of realization of the social projects at the regional level.

Key words: socialization, social activity, livelihood programs, educational process, social projects.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 378.091:159-051

Л. М. Степаненко

ПОКАЗНИКИ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО ВЗАЄМОДІЇ З МАРГІНАЛЬНИМИ СОЦІАЛЬНИМИ ГРУПАМИ

Обираючи перспективи життєвого самовизначення, майбутній фахівець проектує своє майбутнє, своє соціальне самопочуття, ступінь розкриття своїх сутнісних сил, здібностей і потенціалу. Система вищої освіти також зацікавлена в правильному виборі професії, оскільки це дає можливість істотно впливати на такі напрями професійної підготовки, як покращення навчально-виховного процесу, ефективне використання інноваційних методик викладання у вищому навчальному закладі, підвищувати продуктивність освітнього процесу, скорочувати масштаби невиправданих відрахувань студентів, регулювати підвищення знань, умінь та навичок майбутніх фахівців тощо.

Проблему професійної підготовки майбутніх фахівців розглядали вчені педагоги І. М. Ковчина [5], Г. М. Лактіонова [6], Н. Г. Ничкало [7], П. М. Таланчук [14], соціологи Г. М. Андреєва [1], Л. Д. Бевзенко [3].

Мета статті полягає у висвітленні показників готовності майбутніх психологів до взаємодії з маргінальними соціальними групами.

Наскільки майбутній фахівець зможе вмотивовано зреалізувати свої професійні знання, буде залежати його готовність до діяльності. Тому *першим* характеристичним показником готовності студентів вищих навчальних закладів до взаємодії з маргінальними соціальними групами ми визначили мотиваційний компонент.

Розглянемо детальніше заявлений у темі дослідження термін „взаємодія з маргінальними соціальними групами”. За визначенням того ж самого соціологічного словника, взаємодія – сукупність усвідомлених або неусвідомлених, необхідних і випадкових, стійких і спонтанних залежностей одних соціальних суб'єктів від інших.

Необхідним компонентом ієрархії соціальних потреб людини є потреба в спілкуванні. Об'єктивною закономірністю розвитку суспільства є

збагачення і всебічний розвиток системи людських відносин, підвищення культури спілкування як найважливішої грані способу життя. Значущість цього елементу життєдіяльності обумовлена, по-перше, тим, що в спілкуванні безпосередньо виявляються суспільні відносини між людьми.

Отже, *другим* характеристичним показником готовності студентів вищих навчальних закладів до професійної діяльності ми визначимо комунікативний компонент.

Аналіз, проведений Р. Беккером, показує стійкий зв'язок між освітою, зміряною в роках навчання у формальних закладах, і подальшими заробітками. Наприклад, перевищення доходів випускників коледжів над доходами випускників шкіл в другій половині минулого століття в США складало 40-60 %, за винятком 1970-х, коли відмінності впали до 30 % і викликали тривогу соціальних дослідників і економістів (книга М. Фрідмана „Надосвічені американці”). Е. Берн розділив індивідів на „сценарних”, тобто тих, життєдіяльність яких підпорядкована чіткому і часто незворотному сценарію, і „не сценарних” або „автономних”. Сценарій тут – „це програма поступального розвитку, вироблена в ранньому дитинстві під впливом батьків і визначає поведінку індивіда у важливих аспектах його життя” [3, с. 368]. Сценарій має таку особливість, що визначає поведінку людини у конкретних життєвих ситуаціях, насамперед, у важливих. У менш значних ситуаціях від сценарію індивідуум може відходити [4, с. 22]. За такими життєвими сценаріями будується професійна модель спеціаліста, фахівця.

Модель підготовки фахівця – гранично узагальнене, інтегральне утворення, що включає весь комплекс усвідомлених і неусвідомлених, вмотивованих та невмотивованих потреб і інтересів, цілей і бажань людини, що існують зараз, а також тих, що плануються на майбутнє.

Формування моделі підготовки до майбутньої професії відбувається під істотним впливом неусвідомлюваних і підсвідомих компонентів психіки. Цікава концепція „сценарної поведінки” Е. Берна [3], за допомогою якої можна описати формування моделі для певної частини людей. Все життя людини відбувається у соціальних інститутах, які складають основу моделі життєдіяльності.

Розглянемо поняття „соціальний інститут”. Це – відносно стійка форма організації соціального життя, що забезпечує стійкість зв'язків і відносин у рамках суспільства Соціальний інститут слід відрізнити від конкретних організацій і соціальних груп. Так, наприклад, поняття „Інститут моногамної сім'ї” має на увазі не окрему сім'ю, а комплекс норм, що реалізовується в незліченній безлічі сімей певного типу [11].

Розглядаючи вищеперераховані поняття, ми, на нашу думку, маємо зупинитися ще на одному терміні – соціальні знання. Знання, які підтримують взаємодію студентів-психологів з маргінальними соціальними групами, є *третьим* характеристичним показником готовності студентів до професійної діяльності.

Поняття „соціальні знання” (і відповідно „соціальне пізнання”) є одним з найбільш поширених понять соціальної філософії. Дихотомічний метод дає можливість протиставити два основних і полярних по відношенню одне до одного тлумачення поняття „соціальне знання”. Перше тлумачення цього поняття універсально-позитивне – виходить з широкого розуміння природи й обсягу соціального знання. У межах такого розуміння важко визначити, що не є соціальним знанням, ніж визначити, що ним є, оскільки як таке, наприклад, у вигляду „соціального досвіду”, можна розглядати практично все. Такий підхід, до речі, на думку С. Фареніка, небезпідставний, призводить до тотального ототожнення будь-якої набутої інформації, навіть не обов’язково цілком або ж частково усвідомлюваної із соціальним знанням. Той же соціальний досвід завжди залежно від світоглядної позиції суб’єкта, специфіки дискурсу, використовуваних понять може бути успішно „розгорнутим” (актуалізованим) як новий вимір соціального знання [9, с. 34].

Отже, визначаючи, як студент готовий до застосування своїх базових знань, отриманих у вищому навчальному закладі, ми визначаємо *четвертий* характеристичний показник його готовності до професійної діяльності із застосування взаємодії з маргіналами – процесуальний.

Висвітлюючи питання про сутність понять „професійна взаємодія”, „соціальна взаємодія”, „маргінальна соціальна група” у науковій літературі, зазначимо, що одним з основних правил наукового мислення є таке, що ніколи не можна користуватися термінами, зміст і значення яких залишаються недостатньо з’ясованими. Не можна покладатися також на „загальноживаність” того або іншого поняття, не розкриваючи його змісту.

Звернемося до тлумачення загальноживаного на сьогодні поняття „маргінальні групи”. Воно трактується від пізньолатинського *marginalis* – той, що знаходиться скраю, на межі, тобто це групи людей, спосіб життя яких не відповідає стандартам, притаманним суспільству, до якого вони належать, але не порушує його правових норм. До *маргінальних груп* відносять бездомних, алкоголіків, наркоманів, токсикоманів, психічно хворих, членів неблагополучних сімей, раніше судимих, безробітних, бродяг, жебраків, іноземців-нелегалів, ув’язнених тощо. Існування маргінальних груп пов’язане з невирішенням соціальних проблем [12].

На сьогодні існує таке визначення поняття маргінальності в українській науці: маргінальність – це особливий стан особи, що характеризується об’єктивними або суб’єктивними змінами й соціального статусу, наслідком чого є розрив соціально-корисних зв’язків із референтною групою, криза самоідентифікації, відчуження особи, дезадаптованість до нових умов життя, в результаті чого індивід опиняється між двома або більше соціальними групами, у жодній з яких він не є її повноправним членом; а маргіналізація – процес зміни соціального статусу особи або її самоідентифікації, що супроводжується розривом економічних, культурних та інших соціально-корисних зв’язків,

у результаті чого така особа об'єктивно чи суб'єктивно витискається із соціальної групи, до складу якої вона входила раніше [9].

Тому ми уточнюємо поняття **взаємодія з маргінальними соціальними групами** визначенням в авторській редакції як наступне: це є *допомога психологів-професіоналів індивідам і групам індивідів, які переслідують певні позитивні соціальні цілі в конкретних умовах місця і часу.*

Така взаємодія може виражати залежність між двома або декількома соціальними явищами й ознаками цих явищ. Опосередкованими елементами цієї залежності виступають ситуаційні фактори або особистісні особливості індивідів, а також прийнята суспільством система інституційних соціальних норм і засобів соціального контролю, що накладає визначені обмеження на характер соціальних дій і взаємодій людей [10, с. 120; 21, с. 82].

Отже, взаємодія з кризовими групами населення в майбутній професійній діяльності психологів неперервно пов'язана із соціальною взаємодією та соціальними інтересами. Взаємодія соціальна – це процес впливу індивідів, соціальних груп, інститутів або спільностей один на одного в ході реалізації інтересів [10, с. 14]. А соціальний інтерес – одна з рушійних сил поведінки особистості, групи, класу, нації, суспільства в цілому. Зіткнення інтересів з особливою гостротою виявляється у політичній сфері, тому що в політичних інтересах втілюється відношення конкретного класу або соціальної групи до політичної влади в суспільстві [10, с. 55].

Тому *п'ятим* характеристичним показником готовності студентів-психологів до взаємодії з маргіналами під час професійної підготовки у вищому навчальному закладі ми визначили як професійно-соціальний.

Отже, зміни у сфері теорії і методики професійної освіти обумовлюють необхідність формування у фахівця особливих надпрофесійних, а точніше – екстрафункціональних знань, умінь і навичок, властивостей, якостей і здібностей, що забезпечують його професійну мобільність, конкурентоспроможність і соціальну захищеність.

Отже, виходячи з вищевикладеного, можемо вивести авторське поняття терміна **„професійна взаємодія психолога з маргінальними соціальними групами”**, які тлумачимо так: це *взаємодія професіоналів і груп професіоналів, які переслідують соціальні цілі в конкретних умовах професійної діяльності для підкріплення соціальних норм і засобів, набутих під час навчання у вищому навчальному закладі, що спрямовані на надання допомоги маргінальним соціальним групам.*

Виходячи з вищевикладеного, можемо зробити висновок, що ми охарактеризували один з важливих аспектів теоретичних основ професійної підготовки студентів до взаємодії з маргіналами, розглянули поняття „соціальний”, „соціальна взаємодія”, „соціальна роль”, „соціальний капітал”, уточнили поняття **„взаємодія з маргінальними**

соціальними групами”, визначили сутність поняття „професійна взаємодія психолога з маргінальними соціальними групами” та дали авторське тлумачення терміна згідно з досліджуваною темою.

Список використаної літератури

- 1. Андреева Г. М.** Современная социальная психология на Западе : (теорет. направления) / Г. М. Андреева, Н. Н. Богомолова, Л. А. Петровская. – М. : Изд-во МГУ, 1978. – 270 с. **2. Бевзенко Л. Д.** Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма : возможности социальных интерпретаций / НАН Украины. Институт социологии. – К., 2002. – 436 с. **3. Берн Э.** Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры / Э. Берн. – Спб. – М., 1998. – 400 с. **4. Гаранин М. Ю.** Самозащита в современном обществе : монография. / М. Ю. Гаранин. – М. : Гаудеамус : Академический Проект, 2008. – 141 с. **5. Ковчина І. М.** Підготовка соціальних педагогів до соціально-правової роботи / І. М. Ковчина. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – 373 с. **6. Лактионова Г. М.** Теоретико-методические основы социально-педагогической работы с женской молодежью в условиях крупного города : дис... доктора пед. наук: 13.00.05 / Киевский ун-т им. Тараса Шевченко. – К., 1999. – 419 с. – Библиогр. : л. 400–419. **7. Ничкало Н. Г.** Неперервна професійна освіта : проблеми теорії і методики // Управління якістю професійної освіти : зб. наук. праць / Українська інженер.-педагогічна академія. – Донецьк : ТОВ „Лебідь”, 2001. – С. 18 – 33. **8. Соціально-педагогічний словник** / В. В. Радул (ред.), С. У. Гончаренко (уклад.). – К. : ЕксОб, 2004. – 304 с. **9. Стрелковська Ю. В.** Маргінальні групи в структурі організованості злочинності : кримінологічне дослідження : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Ю.В.Стрелковська; Одеська нац. юрид. академія. – Одеса, 2008. – 28 с. **10. Фаренік С. А.** Управління соціальними процесами : побудова та реалізація соціальних моделей / С. А. Фаренік / Українська Академія держ. управління при Президентові України. – К. : Видавництво УАДУ; 2003. – 368 с. **11. Якса Н. В.** Соціально-педагогічний тезаурус : словник / Н. В. Якса. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – 154 с. – (Бібліотека соціального педагога). **12.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://chem.msu.ru/rus/teaching/sociologi/dic.html>. **13.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ciclop.com.ua/content/view/1175/58/1/9/>. **14.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iic.dgtu.donetsk.ua/Russian/talan.htm>.

Степаненко Л. М. Показники готовності студентів-психологів до взаємодії з маргінальними соціальними групами

У статті розкрито показники готовності студентів-психологів до взаємодії з маргінальними соціальними групами. Розглянуто суть понять „модель підготовки фахівця”, „соціальний інститут”, „соціальне знання”.

Виведено авторське поняття терміна „професійна взаємодія психолога з маргінальними соціальними групами”.

Ключові слова: маргінальні соціальні групи, готовність психологів до взаємодії, модель підготовки фахівця, соціальна взаємодія, професійна діяльність.

Степаненко Л. М. Показатели готовности студентов-психологов к взаимодействию с маргинальными социальными группами

В статье раскрыты показатели готовности студентов-психологов к взаимодействию с маргинальными социальными группами. Рассмотрена суть понятий „модель подготовки специалиста”, „социальный институт”, „социальное знание”. Выведено авторское понятие термина „профессиональное взаимодействие психолога с маргинальными социальными группами”.

Ключевые слова: маргинальные социальные группы, готовность психологов к взаимодействию, модель подготовки специалиста, социальное взаимодействие, профессиональная деятельность.

Stepanenko L. M. Indicator of Readiness of Students-psychologist to Interaction with Marginalized Social Groups

The article deals with the indicator of readiness of students-psychologists to interaction with marginalized social groups. Essence of concepts „model of specialists’ training”, „social institution”, „social knowledge” were examined. Author’s definition of the expression „psychologist’s professional interaction with marginalized social groups” was made.

Key words: marginalized social groups, readiness of students-psychologist to interaction, model of specialists’ training, social interaction, professional activities.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2012 р.
Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 875.16

Д. И. Франченко

**ДЖАЗ В СОЦИОКУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ
СОВРЕМЕННОЙ КУБАНИ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА**

Цель нашей научной статьи – проанализировать интерес к джазу и музыкальной джазовой культуре на Кубани на примере молодёжного эстрадно-джазового оркестра „Новая волна”.